

SECTION: PSYCHOLOGY

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ СТРЕСОВИХ СТАНІВ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Яновська Тамара Анатоліївна

к. психол. н., доцент
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

Сучасне наукове знання демонструє підвищений інтерес до проблеми психологічного стресу і проявів стресових реакцій. Цей інтерес відбивається в наукових дослідженнях, де проблема займає центральне положення і аналізується в психологічному та багатьох інших аспектах. Вивченням проблеми стресу займалися такі науковці як Г. Сельє (засновник теорії класичного стресу), І. Павлов (теорія експериментально неврозу), Е. Геллгорн, У. Кенон (роль нервової системи у формуванні адаптивних реакцій організму в умовах стресу), Р. Лазарус (когнітивна теорія психологічного стресу), Л. Орбелі (прямий вплив нервової системи на обмін речовин в тканинах) [1, с. 290; 2, с. 200].

На сучасному етапі розвитку суспільства відзначається тенденція до зростання стресових розладів серед студентів. На даному віковому етапі у майбутніх фахівців перебудова до нових соціальних умов викликає активну мобілізацію, а потім виснаження фізичних ресурсів організму, особливо в перші роки навчання. На першому курсі відбувається зміна соціальної ролі учня, коригування потреб і системи цінностей.

В сучасних умовах отримання освіти у закладах вищої освіти можна віднести до специфічного виду діяльності, пов'язаного з високим рівнем психічних і фізичних навантажень, які вкрай зростають в сесійний період, дефіцитом часу, необхідністю засвоювати в стислі терміни великий обсяг інформації, підвищеними вимогами до вирішення проблемних ситуацій, жорстким контролем і регламентацією режиму. Незважаючи на велику кількість експериментальних, емпіричних і теоретичних досліджень психологічного стресу і стресових реакцій, концептуальна розробка цього поняття в сучасній літературі досі залишається недостатньо розробленою [4, с. 26; 5, с. 198].

Об'єктом дослідження є особливості проявів стресових станів. Предметом – вивчення особливостей проявів стресових станів у студентів-психологів. Мета дослідження полягає у виявленні особливостей проявів стресових станів у студентів-психологів.

Досягнення поставленої мети відбувалось у процесі виконання таких завдань:

1. Визначення рівня нервово-психічної наруги студентів в період їх професійної підготовки в умовах закладу вищої освіти, рівня тривожності, фрустрації, ригідності та агресивності.

2. Визначення рівня стресостійкості, найбільш типових проблем, ступеня відчуття студентами своєї зрілості, яка пов'язана з навчанням у закладі вищої освіти.

3. Виявлення тих сфер життя студентів-психологів, де стреси у них є найбільш вираженими.

В основу експериментального дослідження покладені матеріали методик, які були проведені серед студентів спеціальностей «Психологія» та «Практична психологія» у кількості 60 осіб.

Студентам необхідно було відповісти на запитання таких методик: методика «Самооцінка психічних станів» (за Айзенком), «Опитувальник нервово-психічної напруги» (за Н. Немчиною), тест на самооцінку стресостійкості особистості [3, с. 122, 201, 315].

За методикою «Опитувальник нервово-психічної напруги» були виявлені такі показники. Для 87% студентів спеціальності «Психологія» та 36% студентів спеціальності «Практична психологія» характерно середня, помірна або «інтенсивна» нервово-психічна напруга. Це вказує на середній ступінь прояву цього стану у студентів, що супроводжується деякими змінами в їх організмі. Для 10% та 64% студентів відповідно є характерним слабка або «детензивна» нервово-психічна напруга. Ці студенти, як правило, не відчувають напруги. Крім цього, 3% студентів спеціальності «Психологія» мають надмірний рівень напруги.

Обробка даних методики «Самооцінка психічних станів» дала можливість отримати такі результати. У 63% студентів спеціальності «Психологія» та 45% студентів спеціальності «Практична психологія» виявлений низький рівень тривожності. До цього рівня відносяться студенти, які не відчувають напруги або нервозності у зв'язку з виникненням стресових ситуацій. Також було виявлено, що 27% та 55% відповідно студентів мають середній рівень, а 10% студентів спеціальності «Психологія» - високий рівень тривожності. Ці студенти характеризуються наявністю суб'єктивно пережитих емоцій у процесі навчання.

У 63% та 45% відповідно студентів виявлений низький рівень фрустрації. Ці студенти, які мають високу самооцінку, стійкі до невдач і не бояться труднощів. У 27% та 55% студентів відповідно був виявлений середній, а у 10% студентів спеціальності «Психологія» – високий рівень фрустрації. Для таких студентів цей психічний стан має місце в період навчання, їм властива низька самооцінка, вони прагнуть уникати труднощів і бояться невдач.

Для 27% та 37% опитуваних відповідно характерним є низький рівень агресивності. Такі студенти досить спокійно й виважено сприймають навчальний процес і пов'язані з ним труднощі. Разом із цим, у 55% студентів виявлений середній рівень, а у 18% студентів спеціальності «Психологія» - високий рівень агресивності. Ці студенти відчувають труднощі в спілкуванні й взаємодії з людьми.

У 10% студентів обох спеціальностей домінує високий рівень ригідності. Для них характерним є незмінність поведінки, поглядів і переконань, навіть якщо вони розходяться й не збігаються з реальними обставинами життя. Разом

із цим, для 10% та 27% студентів відповідно характерний низький рівень ригідності, а для 80% та 63% студентів – середній рівень за цією ознакою. Це вказує в цілому на низький прояв цього стану у студентів під час їх навчання у закладі вищої освіти.

Обробка даних методики «Тест на самооцінку стресостійкості особистості» дала можливість одержати результати щодо рівня стресостійкості студентів психологічних спеціальностей. Виявлено, що найбільш стресогеною для студентів спеціальностей «Психологія» (100%) та «Практична психологія» (75%) є сфера побуту, найменш стресогеними для студентів є сфера особистих контактів (16,7%), а у студентів спеціальності «Психологія» це доповнюється ще й сферою здоров'я та професійного життя.

Отже, враховуючи результати проведеного експериментального дослідження можна зробити такі висновки:

1. Підготовка студентів у закладах вищої освіти психологічних спеціальностей є досить специфічною, що майже не виключає виникнення стресових станів, які зумовлені більш високими вимогами до темпу навчальної діяльності.

2. Для більшості студентів-психологів характерним є слабкий чи середній рівень нервово-психічного напруження, низький та середній рівні тривожності, фрустрації, середній рівень агресивності та ригідності.

3. Студенти психологічних спеціальностей виявляють середній рівень стресостійкості, тобто більшість студентів готові до зустрічі з труднощами та стресовими ситуаціями.

4. Найбільш стресогеною для студентів є сфера побуту та внутрішнього спокою. Серед причин виникнення стресів найбільш типовими є відмінна від закладу загальної середньої освіти система освіти, підвищений темп навчальної діяльності, великий об'єм навчального матеріалу, зміна звичайного оточення та різного роду психосоматичні прояви.

У зв'язку з тим, що у ході експериментального дослідження були виявлені показники, що підтверджують наявність стресових станів у студентів психологічних спеціальностей закладу вищої освіти, перспективами подальших досліджень можлива розробка корекційної програми, що спрямована на зниження рівня стресу студентів-психологів, впровадження її у практику та перевірка її ефективності.

Список використаних джерел

1. Варіна Г. Розвиток саногенного потенціалу особистості, як чинника професійної стійкості майбутнього психолога: стресостійкість та тайм-менеджмент. Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський В. С. 2020. С. 285-298.
2. Висідалко Н., Бабенко А. Психологічний аналіз стресу в навчальній діяльності студентів. Молодий вчений. 2016. № 12(40). С. 199–201.
3. Галян І. Психодіагностика : навчальний посібник. К. : Академвидав. 2011. 464 с.
4. Грибук А. Психологічні аспекти виникнення і розвитку емоційного стресу. Актуальні проблеми психології стрес-менеджменту: матеріали

Міжнар. наук.- практ. конф. (26-27 квіт. 2019 р.). Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького. 2019. С. 24-29.

5. Овчаренко О. Психологія стресу та стресових розладів : навчальний посібник. К. : Університет «Україна», 2023. 266 с.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ» І ЙОГО ВІДМІННІСТЬ ВІД СХОЖИХ ТЕРМІНІВ

Можаровська Тетяна Вікторівна

доцент, кандидат психологічних наук

Бондарчук Людмила Олександрівна

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Факультет права, публічного управління та національної безпеки

Кафедра психології

Поліський Національний Університет

Протягом останніх років в українській науковій спільноті збільшується інтерес до такого психологічного поняття, як «резильєнтність». Однак кожен, хто досліджує дану тему, зіткнувся з тим, що не існує єдиної загальноприйнятої концепції. Крім того, для пояснення даного феномену використовується безліч термінів: «стресостійкість», «життестійкість», «психологічна пружність», «посттравматичне зростання» тощо.

На нашу думку, для подальших досліджень, а також для практичного застосування накопиченого масиву відомостей про резильєнтність, її чинники та розвиток, необхідно чітко визначити значення цього поняття та знайти відмінності його зі схожими за змістом.

Метою даної роботи є аналіз існуючих на даний момент визначень поняття «резильєнтність» і розмежування його з іншими термінами, використовуючи при цьому теоретичні методи для вивчення наукової літератури та методи логіко-психологічного аналізу (класифікація, систематизація, порівняння, узагальнення) для розкриття теоретичних основ дослідження понять «резильєнтність», «резилієнс», «стресостійкість», «життестійкість», «психологічна пружність», «посттравматичне зростання».

У англійських наукових літературних джерелах для позначення досліджуваного нами поняття використовують термін «resilience». І хоча деякі науковці інколи використовують схоже за змістом поняття «resiliency», в англійській мові вони тотожні. Частіше за все різниця лиш в тому, яку англійську використовує автор: британську чи американську (термін «resilience» загальноживаний, а «resiliency» переважно використовують американці).

Що стосується україномовних наукових джерел, то на даний момент можна стверджувати, що досі існує певна плутанина в питаннях тлумачення поняття «резильєнтність» та його концепції взагалі.